

Protocol Huiselijk geweld en kindermishandeling

Kindermishandeling komt vaker voor dan men vermoedt. Naar schatting zijn in Nederland tenminste 50.000 tot 80.000 kinderen per jaar slachtoffer van kindermishandeling. Slechts een klein deel daarvan wordt gemeld. Daarnaast overlijden er tenminste 50 kinderen per jaar aan kindermishandeling. Nieuw is dat het zien van huiselijk geweld ook kindermishandeling is. Er zijn meer dan 100.000 kinderen per jaar getuige van huiselijk geweld. Ongeveer 90% van de kinderen die opgroeien in een gewelddadig gezin zijn hier getuige van. Ze voelen de spanning, horen de kreten, zien de verwondingen. Tussen de 30% en 40% van deze kinderen is zelf tevens slachtoffer omdat zij ook mishandeld worden of omdat zij tussenbeide springen. Kinderen die thuis getuige zijn van geweld lopen ernstige psychische schade op. Van deze kinderen raakt 40% tot 60% getraumatiseerd doordat zij getuige zijn van de mishandeling tussen hun ouders. De genoemde cijfers tonen aan dat er continue uitgebreide aandacht voor dit probleem nodig is. Dat geldt voor de hulpverlening, maar zeker ook voor preventie en signalering in een vroeg stadium. Scholen zijn bij uitstekplaatsen waar (een vermoeden van) kindermishandeling gesignaleerd kan worden. In de praktijk blijkt dat het omgaan met signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling onzekerheid teweegbrengt.

Het protocol biedt een structuur aan en geeft handvatten hoe gehandeld kan worden bij een vermoeden van kindermishandeling. Het doel van dit protocol is: een vermoeden van kindermishandeling bespreekbaar maken en de signalen doorgeven voor eventuele verdere hulp. De taak van de school met betrekking tot kindermishandeling, waarbij de oorzaak buiten de school ligt, is het signaleren en het aankaarten ervan bij de verantwoordelijke instanties. De school is niet verantwoordelijk voor de verandering van de situatie of voor de hulpverlening. Slachtoffers van kindermishandeling en seksueel misbruik kunnen te maken krijgen met verschillende organisaties die ieder vanuit hun eigen achtergrond en met meer of minder expertise het slachtoffer benaderen. Om te voorkomen dat contacten fragmentarisch, onsamenhangend zijn en soms voortijdig worden afgebroken, met de kans dat het slachtoffer verder getraumatiseerd raakt, is het van groot belang goed samen te werken. Dit protocol heeft tot doel bij te dragen aan een betere signalering, diagnostiek en hulpverlening voor kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling of seksueel misbruik.

Kindermishandeling

Definitie

Kindermishandeling is

- Elke vorm van, voor de minderjarige, bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard,
- Die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een afhankelijkheidsrelatie staat, actief of passief, opdringen
- Waardoor ernstige schade wordt of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek letsel of psychische stoornissen.

Hieronder vallen ook verwaarlozing en onthouden van essentiële hulp, medische zorg en onderwijs.

Uit onderzoek is gebleken dat het getuige zijn van geweld tussen de opvoeders (huiselijk geweld) dermate schadelijk is voor de ontwikkeling van een kind dat hier “een vermoeden van kindermishandeling” gerechtvaardigd is. Het protocol vormt ook voor deze problematiek de leidraad.

Vormen van kindermishandeling

Er zijn verschillende vormen van kindermishandeling. In onderstaande de vormen uitgelegd:

- *Lichamelijke mishandeling*: het kind wordt geslagen, geschopt, geknepen, gebrand en dergelijke;
- *Psychische mishandeling*: het kind wordt afgewezen, geterroriseerd, aangezet tot afwijkend en/of anti-sociaal gedrag, gepest, getreiterd, gekleineerd; aan het kind worden extreem hoge eisen gesteld, een juiste vorm van onderwijs wordt onthouden;
- *Getuige zijn van huiselijk geweld*: kinderen die opgroeien in een gewelddadig gezin voelen de spanning, horen de kreten, zien de verwondingen, willen tussenbeide springen en kunnen daardoor ernstige psychische schade oplopen;
- *Seksuele mishandeling*: het kind wordt gedwongen seksuele handelingen te ondergaan, seksuele handelingen uit te voeren, getuige te zijn van seksuele handelingen van anderen of wordt gedwongen te kijken naar pornografisch materiaal;
- *Lichamelijke verwaarlozing*: het kind wordt (medische) verzorging en/of veiligheid onthouden, het kind krijgt onvoldoende voedsel en kleding;
- *Psychische verwaarlozing*: het kind wordt geestelijk verwaarloosd, geïsoleerd, genegeerd; koestering wordt onthouden en er is nooit aandacht of tijd voor het kind.

Vaak komen verschillende vormen van kindermishandeling tegelijkertijd voor.

Stappenplan bij een ‘vermoeden van kindermishandeling’

Fase 1: de leerkracht heeft een vermoeden

- observeren;
- onderzoek naar onderbouwing;
- delen van de zorg.

Fase 2: de leerkracht bespreekt zijn onderbouwde vermoeden met de overleggroep

- bespreken informatie;
- (eventueel) extra gegevens;
- plan van aanpak.

Fase 3: het uitvoeren van het gemaakte plan van aanpak

- consultatie bij Veilig thuis;
- praten met de ouders;
- onderzoek jeugdarts;
- huisbezoek;
- inschakelen schoolbegeleider;
- bespreken van de resultaten.

Fase 4: beslissing

- hulp op gang brengen;
- uitsluitend in crisissituaties melden bij:
 - de politie of
 - de Raad voor de kinderscherming.

Fase 5: evalueren

- de overleggroep evalueert en stelt zo nodig bij.

Fase 6: nazorg

- blijf het kind volgen;
- eventueel overleggroep bijeenroepen.

N.B. Elke persoon houdt op elk moment de mogelijkheid en de verantwoordelijkheid om contact op te nemen voor consultatie of melding bij Veilig Thuis.

Fase 1: de leerkracht heeft een vermoeden

De bron van het vermoeden van kindermishandeling kan zijn:

- A. u heeft een vermoeden;
- B. iemand (bijvoorbeeld een ander kind) vertelt u een zorgwekkend verhaal over een kind uit uw klas;
- C. een kind neemt u in vertrouwen over de eigen situatie.

Ad a/b Als u een vermoeden heeft, of een ander vertelt u een zorgwekkend verhaal over een kind uit uw klas, dan

- observeert u het kind gedurende een aantal dagen heel goed, let hierbij op opvallend gedrag of onverklaarbare lichamelijke afwijkingen (zie bijlage 2: signalenlijst);
- noteert u wat u aan signalen bij de leerling opmerkt. Dit worden uw persoonlijke aantekeningen (zie observatiepunten in bijlage 1);
- overlegt u met mensen die u informatie kunnen geven, zoals een collega, een andere leerkracht die het kind of het gezin kent, of de leerkracht die een broertje of zusje in de klas heeft, de contactpersoon van de school, de JGZ-medewerker (jeugdverpleegkundige of jeugdarts) of de schoolmaatschappelijk werker. U kunt ook een andere leerkracht vragen mee te observeren;
- blijft u aan de vertrouwensrelatie met het kind bouwen;
- bepaalt u een tijdslimiet voor deze fase (maximaal één maand).

Ad c Als een kind u in vertrouwen neemt, dan

- luistert u rustig naar hetgeen het kind u te vertellen heeft en reageert u niet emotioneel of paniekerig. U neemt het kind serieus;
- noteert u wat het kind verteld heeft. Dit worden uw persoonlijke aantekeningen;
- zie verder ad a/b.

Aan het einde van deze fase besluit u:

1. Het vermoeden is onterecht. Er is een andere reden voor het gesignaleerde gedrag.
2. Er is geen bevestiging van het vermoeden. U blijft nauwkeurig registreren wat u bij het kind opvalt of wat u verteld wordt. Na twee maanden bekijkt u uw aantekeningen opnieuw.
3. U twijfelt en/of u vindt een bevestiging van uw vermoeden. Dit wordt ingebracht in de overleggroep (fase 2).

Aanbevelingen fase 1: de leerkracht heeft een vermoeden

- Accepteer kindermishandeling als één van de vele mogelijke oorzaken van onverklaarbaar/opvallend gedrag van een kind. Probeer in deze fase het beeld completer te krijgen. Speel geen politieagent: het is niet de taak van de leerkracht om spoorwerk naar de dader te doen. Ga uit van het signaal, uitgezonden door het kind of door een derde. Blijf (het gedrag van) het kind aandachtig volgen, dat wil zeggen observeren en noteren wat je ziet en hoort, maar voorkom een uitzonderingspositie van het kind.
- Indien een kind u in vertrouwen neemt, beloof dan nooit aan het kind absolute geheimhouding. Beloof dat u geen volgende stap zult nemen zonder dat met het kind besproken te hebben. Steun het kind in het feit dat het zijn geheim verteld heeft (zie verder bijlage 3: Houding naar de betrokken leerling).
- Het vertrekpunt van uw inzet blijft de zorg die u, met de ouders, voor het kind hebt.
- Ga zorgvuldig om met de privacy van het kind en van de ouders.
- Ga niet overhaast te werk. Wie iets wil bereiken moet langzaam en zorgvuldig handelen. Betrek anderen tijdig en niet pas dan, wanneer het voor u 'zo niet langer kan': dan bent u te lang zelf bezig geweest en geeft u anderen niet de tijd rustig aan het werk te gaan.
- Vertrouw op uw intuïtie en houd dat niet voor uzelf: praat erover.

- In Nederland is er één officieel meldpunt voor kindermishandeling: Veilig thuis

Fase 2: de leerkracht bespreekt zijn onderbouwde vermoeden in de overleggroep

- U, de leerkracht, roept de volgende personen bijeen:
 - o de veiligheidscoördinator
 - o de schoolleiding en/of de intern begeleider;
 - o de JGZ-medewerker (jeugdverpleegkundige of jeugdarts);
 - o de schoolmaatschappelijk werker.
- Eén persoon is verantwoordelijk voor de coördinatie en de voortgang; bij voorkeur is dit niet de leerkracht;
- U kunt gebruik maken van een observatieformulier (zie bijlage 1);
- Indien nodig overlegt u of iemand anders uit de overleggroep met Veilig thuis. Dit kan anoniem;
- De veiligheidscoördinator bekijkt welke gegevens over dit kind beschikbaar zijn; dit wordt ook vastgelegd;
- De coördinator let ook op de tijden stelt een tijdslimiet voor deze fase.

Als de overleggroep aan het eind van deze fase geen bevestiging van het vermoeden heeft, dan:

- blijven u en de JGZ-medewerker alert;
- blijft u bouwen aan de vertrouwensrelatie met het kind;
- noteren u en de JGZ-medewerker in hun agenda dat ze na een bepaalde periode nog eens samen overleggen over het gedrag of lichamelijke gesteldheid van het kind.

Indien er een redelijk vermoeden bestaat van kindermishandeling, maakt de overleggroep een plan van aanpak (fase 3).

Aanbevelingen fase 2: de leerkracht bespreekt zijn onderbouwde vermoeden in een overleggroep

- Bij het vormen van een overleggroep kan ook gedacht worden aan andere disciplines, werkzaam binnen het schoolsysteem, die zich met leerlingen bezighouden. Het kan praktisch zijn een vaste overleggroep te vormen, waarin vertegenwoordigd zijn: de directie, de intern begeleider, de leerkracht, de contactpersoon, de jeugdverpleegkundige of jeugdarts van de GGD en de schoolmaatschappelijk werker.
- Zodra een overleggroep is gevormd, draag je samen de verantwoordelijkheid. Het is dan ook heel belangrijk steeds te overleggen voordat er iets wordt ondernomen.

Privacy

Wanneer persoonlijke aantekeningen zijn gemaakt, is het belangrijk deze goed op te bergen, het liefst zonder naam. Zodra het mogelijk is, worden deze aantekeningen weer vernietigd.

- De taak van de school met betrekking tot kindermishandeling is het signaleren en het aankaarten ervan bij de ouders en bij de verantwoordelijke instanties.

De school is niet verantwoordelijk voor de verandering van de situatie of voor de hulpverlening.

Fase 3: de uitvoering van het gemaakte plan van aanpak

In fase 2 is besloten tot een plan van aanpak. Mogelijke stappen zijn:

- A. een advies- of consultvraag bij Veilig thuis;
- B. een gesprek met de ouders;
- C. de jeugdarts roept het kind op voor onderzoek;
- D. een huisbezoek door jeugdverpleegkundige of schoolmaatschappelijk werker;
- E. het inschakelen van een intern begeleider;
- F. resultaten van a t/m e bespreken in de overleggroep.

Ad a Een consultatie bij Veilig thuis

- iemand van de overleggroep spreekt met Veilig thuis;
- deze geeft advies over de verdere stappen die genomen kunnen worden;
- de resultaten van het gesprek met Veilig thuis worden doorgesproken in de overleggroep;
- naar aanleiding van de resultaten wordt het plan van aanpak eventueel bijgesteld.

Ad b Een gesprek met de ouders

- overleg binnen de overleggroep, welk persoon het beste met de ouders kan spreken;
- bereid het gesprek goed voor in de overleggroep (zie aanbevelingen);
- overleg na afloop van het gesprek in de overleggroep over verdere stappen.

Ad c De jeugdarts roept het kind op voor onderzoek

- de jeugdarts kan een kind oproepen voor onderzoek, nadat de school de zorgen heeft besproken met de ouders;
- de jeugdarts onderzoekt de leerling en spreekt met de ouders
- de resultaten worden in de overleggroep ingebracht voor zover ze betrekking hebben op het vermoeden van kindermishandeling, rekening houdend met de privacy van het kind.

Ad d Een huisbezoek

- de jeugdverpleegkundige van de GGD of een schoolmaatschappelijk werker kunnen het gezin thuis bezoeken;
- in de overleggroep wordt verslag gedaan van het huisbezoek.

Ad e Het inschakelen van de intern begeleider

- de intern begeleider probeert te achterhalen of er sprake is van cognitieve of emotionele problematiek;
- de resultaten worden ingebracht in de overleggroep.

Ad f Resultaten bespreken

- analyse van de waarnemingen;
- verzamelen van feitelijke informatie;
- beeld van de verzorgingssituatie van het kind;
- draaglast/draagkracht van de ouders.

Aanbevelingen fase 3: de uitvoering van het plan van aanpak

- Als het kind met u gesproken heeft, praat dan niet met de ouders zonder het kind daarvan in kennis te stellen. Afhankelijk van de leeftijd kan je met het kind afspreken wat je wel en niet met ouders bespreekt.
- Bepaal voor u het gesprek gaat voeren met de ouders, wat het doel van uw gesprek is. O.a. nagaan of de ouders uw zorgen herkennen. Vaak is uw zorg delen met de ouders de beste ingang: blijf bij welk concreet gedrag u ziet bij het kind, herkennen ouders de signalen van hun kind ook in de thuissituatie? Bespreek niet uw vermoedens, stel open vragen en zeg dat u op zoek bent naar de oorzaak/ de

aanleiding van het voor het kind ongewone gedrag. Spreek af welke vervolgacties worden ondernomen, b.v. de leerkracht zal er binnen de school met intern begeleider over spreken (zie bijlage 4).

- Praten met de ouders kan vele gevolgen hebben. Zo kan door een gesprek een deel van de vermoedens onterecht blijken. Ook voelen sommige ouders zich al geholpen als u hun zorg blijkt te delen en u de problemen bespreekbaar hebt gemaakt. Maar uw vermoeden kan ook worden gesterkt. Onderbouwing van uw vermoeden en het delen van uw zorgen in de overleggroep zijn dan de volgende stappen.
- Ouders kunnen het gesprek zien als bewijs van de loslippigheid van hun kind en van uw bemoeizucht. Voor aandachtspunten, zie bijlage 4: gesprek met de ouders.
- Wanneer u zich afvraagt hoe u het beste een gesprek met de ouders kan voeren is het altijd mogelijk advies te vragen bij Veilig thuis.
- Huisbezoeken bieden goede mogelijkheden om het samenspel tussen ouders en kinderen te observeren.
- Zorg ervoor dat ouders met slechts 1 of hooguit 2 personen uit uw school te maken krijgen gezien de vertrouwensrelatie die tot stand dient te komen.
- Vanzelfsprekend heeft het betreffende kind behoefte aan steun en hulp. Bekijk wie het kind het beste ondersteuning kan bieden.

De beoordeling van de resultaten zal tot een beslissing moeten leiden:

1. Er is geen sprake van kindermishandeling: er vindt geen verdere actie plaats (zie fase 6);
2. Er bestaat twijfel over (het vermoeden van) kindermishandeling: er kan nu tot een extra observatie periode besloten worden, het verdient de voorkeur af te spreken wat er geobserveerd gaat worden en hoe lang (zie fase 6);
3. Er bestaat geground vermoeden of zekerheid over kindermishandeling: zie fase 4.

Fase 4: Beslissing

Hulp aan ouders

Als ouders het probleem onderkennen en mee willen werken aan verandering van hun situatie, kan de overleggroep hulp aanbieden of verder verwijzen.

- Melding bij Advies- en Meldpunt Veilig thuis
Als het vermoeden geground is en de zorg over het kind blijft bestaan, dan is de enige mogelijkheid een melding bij Veilig thuis. Dat kan de directeur, de leerkracht, de jeugdarts of de jeugdverpleegkundige van de JGZ doen. Bespreek in de overleggroep wie gaat melden.
- Na de melding ligt de verantwoordelijkheid voor het op gang brengen van hulpverlening mede bij Veilig thuis. Het gaat hier om vrijwillige hulpverlening. Als dat niet lukt, terwijl de situatie ernstig blijft, dan zal Veilig thuis de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen. De melder wordt hiervan op de hoogte gesteld.
- Uitsluitend in een crisissituatie/ levensbedreigende situatie voor het kind kan men direct melden bij de politie en via Veilig thuis of BJZ bij de Raad voor de Kinderbescherming. Een melding bij de Raad kan niet anoniem.

Aanbevelingen fase 4: Beslissing

- Als ouders zelf hulp willen, dan zullen de ouders in het algemeen naar BJZ worden verwezen.
- Voor elke zaak rondom een vermoeden van kindermishandeling kan advies/consult worden gevraagd bij Veilig thuis zonder de naam van het kind en/of ouder te noemen.
- Wanneer een vermoeden van kindermishandeling gemeld wordt bij Veilig thuis, moet men rekening houden met de tijd die Veilig thuis nodig heeft om informatie te verzamelen en mensen te mobiliseren.
- Soms moet men bij een zaak wachten op een gunstig moment om in te kunnen grijpen of om iets in beweging te kunnen zetten. Melden bij Veilig thuis maakt de kans dat dit lukt groter.
- Bij de politie is melding mogelijk wanneer men aangifte wil doen omdat het een strafbaar feit betreft. Dit kan niet anoniem. De politie doet aan opsporing en start een strafrechtelijk onderzoek.

Fase 5: evaluatie

- De overleggroep evalueert datgene wat er is gebeurd en de procedures die zijn gevolgd;
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere betrokkenen;
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht;
- Besluit welke informatie in het leerlingdossier wordt vastgelegd. Ouders hebben recht op inzage in het kinddossier.

Aanbevelingen fase 5: evaluatie

- Leg op schrift vast hoe er gewerkt is. (stappen, acties, besluiten).
- Het is van belang op van tevoren vastgestelde tijdstippen met direct betrokkenen een tussentijdse evaluatiebijeenkomst te plannen.

Fase 6: nazorg

Leerling/ouders:

- Los van de gekozen weg, blijft de leerkracht zeker vier maanden na evaluatie het gedrag van het kind nauwkeurig volgen;
- Blijf het kind steunen;
- Indien er aanleiding toe is, roept de leerkracht de overleggroep opnieuw bij elkaar (fase 2);
- Bij blijvende twijfel wordt bij het Veilig Thuis gemeld;
- Als gebleken is dat het vermoeden niet gegrond was, kunnen de werkaantekeningen worden vernietigd en kan het dossier met betrekking tot dit kind afgesloten worden.

Betrokken leerkracht/overleggroep:

- De zorgen rondom een leerling kunnen bij de leerkracht/overleggroep allerlei twijfels en gevoelens losgemaakt hebben. Het is van belang dat er ook nazorg voor hen beschikbaar is.

Aanbevelingen fase 6: nazorg

- Sta open voor ondersteuning om uw eigen machteloosheid en teleurstellingen te hanteren wanneer onverhoopt toch blijkt dat de hulpverlening anders verloopt dan u had gedacht.
- Het belang van het bieden van ondersteuning aan het kind moet niet onderschat worden. Veel mensen die in hun jeugd mishandeld of misbruikt zijn, hebben het gered doordat andere volwassenen zich om hen bekommerden.
- Iedere medewerker heeft recht op een veilige werkplek. De werkgever dient hiervoor de voorwaarden te scheppen (arbo-wet).

Bijlage 1

Observatiepunten

Vragen over 'opvallend gedrag van een leerling'

Nummer leerling(e): jongen/meisje

Leeftijd/groep:

JGZ-medewerker:

1. Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?
2. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?
3. Het opvallende gedrag bestaat uit (zie ook bijlage 2):
4. Hoe is de verhouding tot de medeleerlingen?
5. Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind, zoals kleding en dergelijke?
6. Hoe is de verhouding tot vrouwelijke/mannelijke leerkrachten?
7. Hoe is het contact tussen de school en de ouders?
8. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Indien mogelijk ook de bron vermelden.
9. Wat is er bij u bekend over eventuele broertjes en zusjes?
10. Zijn er opvallende veranderingen in de schoolresultaten?

Volgens de Wet op Persoonsregistraties hebben ouders het recht op inzage en correctie in het dossier van hun kind. Daarom dienen gegevens in het dossier zorgvuldig en zo objectief mogelijk te worden beschreven. Persoonlijke werkaantekeningen zijn geen onderdeel van het dossier en niet ter inzage voor ouders. Het is daarom belangrijk zeer zorgvuldig om te gaan met deze werkaantekeningen. Zet deze niet op naam. Zodra het mogelijk is vernietigt u ze.

Bijlage 2

Signalenlijst kindermishandeling (4-12 jaar)

Voorwoord

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enz.). Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is welmogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen!

1. Lichamelijke signalen

- wit gezicht (slaap tekort)
- hoofdpijn, (onder)buikpijn
- blauwe plekken
- slecht verzorgd er uit zien
- geslachtsziekte
- jeuk of infectie bij vagina en anus
- urinewegsinfecties
- vermageren of dikker worden
- pijn in bovenbenen, samengeknepen bovenbenen
- houterige lichaamsbeweging
- niet zindelijk (urine/ontlasting)
- zwangerschap
- lichamelijk letsel
- achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling

2. Gedragssignalen

- somber, lusteloos, in zichzelf gekeerd
- eetproblemen
- slaapstoornissen
- schrikken bij aangeraakt worden
- hyperactief
- agressief
- plotselinge gedragsverandering (stiller, extra druk, stoer)
- vastklampen of abnormaal afstand houden
- isolement tegenover leeftijdgenoten
- zelfvernietigend gedrag (bv. haren uittrekken, praten over dood willen, suïcidepoging)
- geheugen- en concentratiestoornissen
- achteruitgang van leerprestaties
- overijverig
- zich aanpassen aan ieders verwachtingen, geen eigen initiatief
- extreem zorgzaam en verantwoordelijk gedrag
- verstandelijk reageren, gevoelens niet tonen (ouwelijk gedrag)
- geseksualiseerd ("verleiden") gedrag, seksueel getint taalgebruik
- opvallend grote kennis over seksualiteit (niet passend bij de leeftijd)

- verhalen of dromen over seksueel misbruik, soms in tekeningen
- geen spontaan bewegingsspel
- moeite met uitkleden voor gymles of niet meedoen met gym
- spijbelen, weglopen van huis
- stelen, brandstichting
- verslaving aan alcohol of drugs

3. Kenmerken ouders/gezin

- ouder troost kind niet bij huilen
- ouder klaagt overmatig over het kind, toont weinig belangstelling
- ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- ouder is zelf mishandeld of heeft psychiatrische- of verslavingsproblemen
- ouder gaat steeds naar andere artsen/ziekenhuizen ('shopping')
- ouder komt afspraken niet na
- kind opeens van school halen
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- 'multi-problem' gezin
- ouder die er alleen voorstaat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- isolement
- vaak verhuizen
- sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, etc.
- veel ziekte in het gezin
- geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

- agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader (sommige jongeren, m.n. jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- alcohol- of drugsgebruik
- opstandigheid, angst, depressie
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid, verlegenheid
- zichzelf beschuldigen
- suïcidaliteit
- sociaal isolement: proberen thuissituatie geheim te houden en ondertussen aansluiting te vinden met leeftijdsgenoten (zonder ze mee naar huis te nemen)
- gebrek aan sociale vaardigheden

Bijlage 3

Een professionele houding naar de betrokken leerling/gezin

De hoofdtaak van een leerkracht is lesgeven. Daarnaast draagt de leerkracht zorg voor het wel en wee van de leerlingen. Een schoon, veilig en goed schoolklimaat verhoogt het werkplezier van de leerling en de leerkracht.

Helaas kunnen leerlingen soms zelf of in de thuissituatie in een crisis terecht komen. Dit kan zijn door b.v. de alcoholproblematiek van een ouder, de scheiding van de ouders, een ernstig ongeluk van een familielid, geslagen worden of het getuige zijn van huiselijk geweld. Leerlingen rekenen dan op steun vanuit de school.

De begeleidende leerkracht moet daarom waken voor een te grote betrokkenheid. Om goed hulp te kunnen geven is een balans nodig tussen afstand en nabijheid. Genoeg afstand om een stap terug te kunnen doen om te overzien wat er allemaal speelt. Leerkrachten zijn geen professionele hulpverleners. Juist daarom is een zekere professionaliteit vereist om de ondersteuning van de leerling ter hand te nemen. Sleutelbegrippen hierbij zijn: transparantie, erkenning, grip, durf en kunde.

Met transparantie wordt bedoeld dat je een bepaalde mate van openheid hebt. Je denken, voelen en handelen moet met elkaar overeenkomen. Transparantie houdt niet in dat je steeds verantwoording moet afleggen voor je daden. Je moet wel bereid zijn met in achthouding van het recht op privacy, je bedoelingen en interventies toe te lichten.

Erkenning betekent dat je bereid bent de leerling te accepteren zoals die is. Dit betekent ook dat je het antwoord van de leerling op jouw vragen respecteert. Aandachtspunten hierbij zijn:

- luister rustig naar wat het kind te zeggen heeft;
- neem het kind serieus, trek zijn/haar verhaal niet in twijfel;
- steun het kind in het feit dat het zijn/haar geheim verteld heeft.

Bij begrip gaat het om het vermogen je in te leven in de gevoelens van de leerling en om zijn gedrag te zien in het licht van zijn omstandigheden. Je voelt gevoelens aan, maar maakt ze niet tot je eigen gevoelens (afstand/nabijheid).

Aandachtspunten:

- versterk het zelfvertrouwen van het kind door het aandacht en vertrouwen te geven en het te prijzen voor positief gedrag en werk;
- bied het kind mogelijkheden zich te blijven uiten: door te praten, te tekenen of te schrijven;
- het kind kan buitensporig gedrag vertonen; wees daarop bedacht en stel ook grenzen; overleg met derden als u daaraan behoefte heeft.

Bij crisisbegeleiding is durfnodig om doortastend te handelen. Een leerling in crisis heeft de neiging het contact met de werkelijkheid en zijn omgeving te verliezen. Je moet resoluut het contact aangaan en de leerling actief terugbrengen en houden in het hier en nu. Tijdens een gesprek moet je durven doorvragen. Aandachtspunten hierbij zijn:

- beloof geen absolute geheimhouding, maar beloof wel dat u niets buiten medeweten van het kind om zult doen;
- zeg dat u wilt helpen; u hoeft niet onmiddellijk te weten wat er gebeuren moet;
- wees duidelijk en consequent;
- voorkom een te grote uitzonderingspositie voor het kind;
- ga na of de situatie op school veilig is;
- handhaaf de gang van zaken in de klas, daarmee biedt u het kind stabiliteit.

Je moet de grenzen van je eigen kunnen kennen (kunde), weten waartoe je niet in staat bent.

Regelmatig contact en overleg met collega's voor intervisie, consultatie en advies is belangrijk om je handelen te toetsen (= overleg met derden). In alle fasen van persoonlijke crisis speelt onmacht een cruciale rol. Wanneer je je eigen onmacht kunt en durft te aanvaarden kun je een leerling werkelijk helpen.

Algemene aandachtspunten:

- het contact van de leerkracht met de ouders zal zich voornamelijk blijven richten op het functioneren van de leerling op school;
- wees zorgvuldig met de privacy van kind en ouders;
- als het kind bekend is bij Veilig thuis en het verandert van school, dan is het van groot belang dat Veilig thuis hiervan op de hoogte gesteld wordt;
- het belangrijkste is dat het kind zich door u gesteund voelt en het vertrouwen heeft dat er een manier is om te zorgen dat de mishandeling ophoudt.

Daarnaast is het belangrijk dat de schoolleiding een visie heeft op leerlingbegeleiding. Dit dient te zijn vastgelegd in het schoolbeleid en geconcretiseerd in een protocol. Hierbij moet ook zijn opgenomen op welke wijze de leerkrachten hun kennis en inzicht kunnen verdiepen en ondersteuning kunnen krijgen vanuit de schoolleiding.

(bron: bewerking van: evenwicht, crisisbegeleiding van leerlingen. Reeks schoolpraktijk leerlingbegeleiding KPC/EPN 1998)

Bijlage 4

GESPREK MET DE OUDERS

In het protocol “Vermoeden kindermishandeling” komt het gesprek met ouders voor in fase 3, nl. in de uitvoering van het plan van aanpak. Er is dus al het één en ander aan vooraf gegaan. U hebt als leerkracht uw eigen waarnemingen onder woorden gebracht, de feitelijkheden op een rijtje gezet, u hebt overleg gehad in een overleggroep, er is een plan van aanpak opgesteld en nu is aan u de taak om de zorgen die er over dit kind zijn, te delen met de ouders middels een of meerdere gesprekken. In veel gevallen hebt u met het kind besproken dat u met de ouders zal overleggen over wat het kind met u besproken heeft. Wanneer het kind hier moeite mee heeft, kan dit aanleiding zijn om eerst nog wat tijd in te ruimen om nog een paar keer met het kind hierover te praten.

Het doel van een gesprek is om de zorgen over datgene wat er waargenomen is bij het kind, aan gedrag of concrete lichamelijke verschijnselen, met de ouders te delen.

Uitgangspunten hierbij zijn:

- bespreek wat u ziet bij het kind, bespreek niet uw vermoedens;
- ga ervan uit dat ouders het beste voor hun kinderen willen en dat is ook wat u wilt: daar zit uw gemeenschappelijke noemer.

U hoeft geen schuldvraag aan de orde te stellen; u doet een beroep op de zorg bij de ouders voor hun kind en u bent een belangrijk persoon aan wie ouders hun kind vijf dagen per week toevertrouwen. Dit delen van de zorgen is een proces en vraagt om een procesmatige aanpak.

Stappen in een procesmatige aanpak:

1. Afwegingen voor het gesprek:

- voer je het gesprek met de ouder(s) alleen of samen met een intern begeleider/directielid
- nodig je beide ouders expliciet samen uit: legt u deze keuze voor aan één ouder of laat je dit aan de ouders over.

Ook het kind kan hier een adviserende stem in hebben.

2. Spreek de zorg om het kind uit:

- Ik heb uw kind nu keer/maanden gezien/in de klas. Ik maak me zorgen om een aantal dingen die ik graag met u/jou/jullie zou willen bespreken. Vindt u dit goed?

3. Bespreek de signalen één voor één.

- beschrijf het signaal in concrete verschijnselen/waarneembaar gedrag: “Het is mij opgevallen dat uw kind zich niet wil uitkleden voor de gymles”, “Uw kind speelt in de poppenhoek vaak seksuele handelingen na met de poppen en hij/zij doet dit als volgt ...” en dan vult u een aantal concrete waarnemingen in.
- vraag of dit signaal herkend wordt: “Is dit u/jullie wel eens opgevallen?Gebeurt dit thuis ook wel eens?”, “Hoe lang is dit al zo?In welke situaties gebeurt dit?”
- vraag of ouders een idee hebben waar dit vandaan komt: “Hebben jullie enig idee waar dit vandaan komt? Wat vinden jullie ervan?”
- spreek indien nodig uw zorg uit over dit signaal: “Ik maak me er toch zorgen over dat uw kind dit doet/heeft.”

4. Ouders delen de zorg

5. Ouders nemen de zorg over Zorgen delen

U kunt zorgen niet delen met ouders, wanneer het niet de zorgen van beide partijen zijn. Het kan geruime tijd in beslag nemen om zover te komen. Wanneer ouders datgene wat u hebt waargenomen absoluut (nog) niet kunnen waarnemen, is het van het grootste belang om bij dit onderdeel stil te blijven staan en niet naar de volgende stap te gaan. U kunt ouders in zo'n geval bijvoorbeeld vragen om het kind eens een tijdje te observeren en op te letten of ze dan toch het gedrag waarnemen dat u als leerkracht genoemd hebt. In een volgende afspraak kunnen jullie het er dan weer over hebben. Een andere mogelijkheid is om te vragen of de ouder(s) een ochtendje in de klas willen bijwonen. Zolang ouders absoluut niet (kunnen) zien/waarnemen wat u zojuist hebt besproken, is delen van de zorg niet aan de orde.

Emoties

In deze fase kunnen emoties een grote rol spelen. Ouders kunnen bv. boos worden; ouders kunnen zich tekort voelen schieten en zich hier schuldig over voelen; ouders kunnen zich schamen over het door u beschreven gedrag van hun kind, bv. wanneer u het masturbatiegedrag in de klas of seksueel gedrag in de poppenhoek hebt beschreven. Ouders kunnen door hun emoties op heel verschillende manieren reageren/ermee omgaan. Daarom is het altijd verstandig om naar de reactie van de ouders expliciet te vragen, bv. met: "Ik zie/begrijp/kan me voorstellen dat ik u ermee overrompel; ik kan me voorstellen dat het voor u moeilijk is, dat ik hier nu mee gekomen ben; hoe ligt dit voor u?"

Wanneer ouders boos worden, dan is een manier om met deze boosheid/agressie om te gaan bijvoorbeeld het onder woorden brengen van de waargenomen boosheid en het onder woorden brengen van de eigen angst voor hun boosheid: "Ik zie dat u boos bent, en ik vind dat moeilijk, het maakt mij onzeker".

Wanneer je als leerkracht emotioneel erbij betrokken bent, wanneer je persoonlijk geraakt bent door wat je gezien en/of gehoord hebt van het kind, is het goed dit aan te geven, om dit onder woorden te brengen, dat het je persoonlijk erg raakt. Zolang de emoties de overhand hebben, is er geen gelegenheid om de ouders de concrete, zakelijke informatie te geven. Laat staan naar een volgende stap te gaan. Pas wanneer de emoties een plaats hebben gekregen, is er gelegenheid om de ouders concrete, zakelijke informatie te geven.

Verduidelijking vragen

Bij iedere stap is het van belang te vragen wat de ouders ervan vinden, of zij het genoemde herkennen. Vraag ook door als iets niet helemaal duidelijk is. "Wat bedoel je daar precies mee? Begrijp ik goed dat je zegt dat...".

Er kunnen dus meerdere gesprekken nodig zijn, voordat u als leerkracht op één lijn zit met de ouders wat betreft het waarnemen van de door u gesignaleerde verschijnselen, gedragingen van hun kind.

Het delen van de zorg en het overnemen van de zorg zijn dan de volgende stappen die de ouders moeten maken. Het is van groot belang het waargenomen ook dan nog over langere tijd te volgen en bij te houden in een logboek, waarin ook de gemaakte afspraken worden genoteerd en bijgehouden. Wanneer u deze fase hebt bereikt, dan zijn de ouders een belangrijke steun in het verder zoeken naar een mogelijke oorzaak van het zorgelijke gedrag van hun kind en kunnen ouders ook heel goed aangeven en meedenken over de verdere hulp die zij denken nodig te hebben.

Bron: Lezing mw. J. v.d. Berg, jeugdarts bij de afdeling Jeugdgezondheidszorg, Dienst OCW, gemeente Den Haag.

Bijlage 5

Informatie over de Raad voor de Kinderbescherming

De missie van de Raad voor de Kinderbescherming:

“De Raad voor de Kinderbescherming komt op voor kinderen, die zich in een bedreigende situatie bevinden. De Raad doet dit als overheidsorganisatie pas als andere pogingen niet zijn geslaagd. Indien nodig vraagt de Raad aan de rechter om de bescherming van een kind te waarborgen. De Raad stelt zich open op en werkt deskundig, zorgvuldig en snel. De Raad beschermt kinderen”.

De Raad voor de kindbescherming is een overheidsorganisatie, die de wettelijke bevoegdheid heeft om aan de rechter beschermende maatregelen te vragen ten behoeve van kinderen. Wanneer de ontwikkeling van een kind in het gedrang komt, kan de Raad een onderzoek instellen naar de omstandigheden waarin de jongere zich bevindt. Uit dit onderzoek kan een advies volgen voor vrijwillige hulpverlening aan het gezin. Als de problemen niet (meer) met vrijwillige hulp kunnen worden opgelost of als het gezin deze hulp niet wil aanvaarden, dan kan de Raad aan de rechter vragen om de hulpverlening verplicht te stellen. De rechter kan dan een maatregel van kindbescherming opleggen, waarmee het gezag van de ouder(s) wordt beperkt of ontnomen. Een medewerker van een (gezin) voogdijinstelling wordt aangesteld om het gezin te begeleiden.

Als er sprake is van een ernstige situatie, kan de Raad de rechter verzoeken om een maatregel van voorlopige ondertoezichtstelling (al dan niet met het verzoek om een machtiging uithuisplaatsing) of voorlopige voogdij uit te spreken. In dit geval is de Raad gelegitimeerd om acuut in te grijpen in een gezinssituatie om de belangen van de kinderen veilig te stellen. Bijna altijd zal er dan sprake zijn van een plaatsing van de jongere elders.

De Raad voor de kindbescherming heeft naast de hierboven beschreven kerntaak van bescherming nog twee kerntaken, namelijk bij (echt)scheiding de rechter desgevraagd adviseren over het ouderlijk gezag en de omgangsregeling en advisering aan de officier van justitie of de kinderrechter in strafzaken van minderjarigen over een opvoedkundig verantwoorde straf.

Hét meldpunt voor (vermoedelijke) kindermishandeling is Veilig thuis. Indien gewenst zal Veilig thuis de melding doorgeleiden naar de Raad.